

ESTAT DE L'EDUCACIÓ AMBIENTAL A LES ILLES BALEARS

L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental

Blanca Ribas Villalta

Tutor: David Brusi Belmonte

Grau en Ciències Ambientals

2019

Resum

El present document és un estudi preliminar per a l'elaboració d'un informe d'assessorament per al Servei d'Educació Ambiental de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears. La intenció de l'estudi ha estat revisar l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA) i analitzar l'estat de l'educació ambiental a les Illes, per a finalment fer propostes d'acció per al futur.

L'EBEA és un document oficial promogut pel Govern de les Illes Balears i la Universitat de les Illes Balears publicat l'any 2003. En ell es presenten uns objectius per a l'educació ambiental (EA) de manera consensuada en el Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears (FEAIB). Aquests objectius, desenvolupats en accions concretes, afecten a tots els sectors de la societat

El contingut de l'estudi s'ha elaborat de manera participativa, amb la opinió d'implicats i experts en la matèria. Després d'un anàlisi de l'estat de l'art, s'han recollit dades a través d'un qüestionari per avaluar l'assoliment dels objectius de l'EBEA i determinar-ne l'adequació. A partir dels resultats, s'ha elaborat un llistat amb línies d'acció susceptibles de desenvolupar pel Servei d'Educació Ambiental i se n'ha contrastat el contingut i la prioritat a través d'entrevistes personals. Per tant, s'ha pres una panoràmica d'on es troba l'EA a les Illes i cap on ha d'anar.

Els resultats mostren que, tot i els avenços, existeixen moltes mancances en l'assoliment dels objectius de l'EBEA. S'ha determinat que el document es vigent i es pot treballar a partir d'aquest, posant-lo a debat i elaborant un document derivat. Aquest debat es podria donar en el VI Fòrum d'Educació ambiental, el qual no se celebra des del 2004.

La reunió del Fòrum i el desenvolupament d'un pla d'acció per a l'EA són les dues línies prioritàries que hauria d'impulsar el Servei d'Educació Ambiental del Govern de les Illes Balears, amb el suport d'altres institucions, entitats i empreses. A partir d'aquí es podrien desenvolupar les altres línies d'acció.

Resumen

El presente documento es un estudio preliminar para la elaboración de un informe de asesoramiento para el Servei d'Educació Ambiental de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears. La intención del estudio ha sido revisar la Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA) y analizar el estado de la educación ambiental en Baleares, para finalmente, hacer propuestas de acción para el futuro.

La EBEA es un documento oficial promovido por el Govern de les Illes Balears y la Universitat de les Illes Balears publicado el año 2003. En él se presentan unos objetivos para la educación ambiental (EA) de manera consensuada en el Fórum de Educación Ambiental de las Islas Baleares (FEAIB). Estos objetivos, desarrollados en acciones concretas, afectan a todos los sectores de la sociedad.

El contenido del estudio se ha elaborado de manera participativa, con la opinión de implicados y expertos en la materia. Después de un análisis del estado del arte, se han recogido datos a través de un cuestionario para evaluar el cumplimiento de los objetivos de la EBEA y determinar su adecuación. A partir de los resultados, se ha elaborado un listado con líneas de acción susceptibles de desarrollar por el Servei d'Educació Ambiental y se ha contrastado su contenido y prioridad a través de entrevistas personales. Por tanto, se ha tomado una panorámica de dónde se encuentra la EA en las Islas y hacia dónde debe ir.

Los resultados muestran que, a pesar de los avances, existen muchas carencias en el cumplimiento de los objetivos de la EBEA. Se ha determinado que el documento es vigente y se puede trabajar a partir de él, poniéndolo a debate y elaborando un documento derivado. Este debate podría darse en el VI Fórum, el cual no se celebra desde 2004.

La reunión del Fórum y el desarrollo de un Plan de Acción para la EA, son las dos líneas prioritarias que debería impulsar el Servei d'Educació Ambiental del Govern de les Illes Balears, con el apoyo de otras instituciones, entidades y empresas. A partir de aquí, se podrían desarrollar el resto de líneas de acción.

Abstract

The current document is a preliminary study of an assessment report for the government, Servei d'Educació Ambiental of Conselleria de Medi Ambient of Govern de les Illes Balears. The aim of the study has been reviewing a strategy, the Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA) and analysing the situation of environmental education in the Balearic Islands, to finally, establish proposes for the future.

The EBEA is an official document promoted by Govern de les Illes Balears and Universitat de les Illes Balears. It was published in 2003 and there are represented the objectives of environmental education agreed in a meeting, the Forum d'Educació Ambiental de les Illes Balears (FEAIB). This objectives, developed in specific actions, affect all sectors in the society.

Talking about the content, it has been developed in a participatory system, with experts on the subjects implied on it. After an analysis of the state of the art, data has been collected with a questionnaire to evaluate the achievement of the objectives of EBEA and determine its suitability. With the results, a list of action lines to develop by the government has been done. Its content and priority has been contrasted by interviews. So on, a panoramic picture of where is environmental education in the Islands and where does it has to go has been taken.

The results show that, despite the advances, there is a lack of achievement of EBEA's objectives. The document has been determined current and valid. Now, it is necessary to work and debate on it in the celebration of a Forum and then, report the results.

Celebration of Forum and development of an Action Plan for EA, seem to be the priority lines that Government should boost, with the support and collaboration of other institutions, organizations and enterprises. From this point, the other action lines could be developed.

Índex

1. Introducció	1
2. Objectius	2
3. Metodologia, resultats i discussió	3
3.1. Recerca inicial.....	4
3.2. Primera consulta	8
3.3. Segona consulta	16
4. Conclusions i propostes.....	19
Ètica i sostenibilitat	20
5. Bibliografia	21

1. Introducció

Per concloure amb els estudis en Ciències Ambientals a la Universitat de Girona i per tal d'aplicar i desenvolupar a casa nostra, les Illes Balears, els coneixements adquirits en aquest grau, vaig sol·licitar propostes per al meu treball de final de grau a en Sebastià Sansó Jaume, Director General d'Educació Ambiental, Qualitat Ambiental i Residus de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca de les Illes Balears a la present legislatura 2015-2019. Em va suggerir fer una revisió de l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental, l'EBEA, publicada pel Servei d'Educació Ambiental el 2003.

El grau en Ciències Ambientals ofereix conceptes i mètodes de diverses disciplines que permeten assolir un coneixement i una visió integral del medi ambient, propiciant el desenvolupament de propostes innovadores per afrontar problemes ambientals. L'enfocament més social del currículum, amb assignatures com la d'educació ambiental, em serveixen de rerefons per afrontar aquest estudi. Així doncs, el Dr. David Brusi Belmonte accedeix a tutoritzar el meu treball amb el vistiplau de la coordinadora Anna Menció.

L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental és un document oficial publicat l'any 2003 per la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, dipòsit legal. PM 1.757 – 2003. És el producte de la celebració de quatre Fòrums d'Educació Ambiental. No és una estratègia d'un Govern sinó una estratègia de govern, és a dir, una estratègia dels ciutadans i al servei dels ciutadans (Catalan, 2003).

El document sembla no complir amb el seu objectiu, d'establir un marc democràtic de participació per a la comprensió, el debat i l'acord en torn a les necessitats, les possibilitats i les prioritats en educació ambiental a les Illes Balears (Conselleria de Medi Ambient i Universitat de les Illes Balears - EBEA, 2003). La percepció inicial és que el document no és conegut pels que treballen en educació ambiental, molt menys utilitzat, com tampoc hi ha una evidència de l'assoliment dels objectius específics que s'hi plantegen. Per l'anterior, és d'interès revisar-la i contextualitzar-la a l'any 2018.

Aquesta tasca i la reunió del Fòrum, és responsabilitat de l'Administració autonòmica, ja que, segons el Decret de creació del Fòrum d'Educació Ambiental (Govern de les Illes Balears – BOIB, 2002), la Conselleria de Medi Ambient entre les seves competències té la de coordinar les relacions amb les institucions, les entitats i les associacions que treballen en el camp de l'educació ambiental.

2. Objectius

The aim of the study is to propose measures for the improvement of environmental education in the Balearic Islands based on the Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA). This document wants to be the baseline of the strategic decision making of the government by the Servei d'Educació Ambiental of the Conselleria de Medi Ambient in Govern de les Illes Balears. To plan the future, looking back to the past and the present is needed.

Therefrom, to achieve this goals, specific objectives have been established. Those are the following:

1. Analyze environmental education in the Balear Islands at current time.
2. Analyze and evaluate the Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA).
3. Propose an action plan for the development and structuration of environmental education.

It is not intended to evaluate precisely the document nor redraft it, and neither performing an exhaustive investigation of environmental education status in the area. As it is a participative process, the implicit aim of the study is to make people implied to reconsider the sense of environmental education and the need of networking.

3. Metodologia, resultats i discussió

Per a l'assoliment dels objectius es planteja una metodologia mixta, d'anàlisi qualitatiu i quantitatiu. Les dues aproximacions s'entremesclen des de l'inici fins al final, o almenys, en la majoria de les etapes (Hernández-Sampieri, 2014). Es recullen dades qualitatives amb la intenció d'explorar el plantejament amb un grup de participants en el seu context, per a després expandir l'enteniment del problema en una mostra major (Creswell, 2013a). La investigació per tant va evolucionant i es van modificant els objectius de l'estudi al llarg d'aquest.

L'EBEA és el resultat d'un procés de participació de tots els sectors de la societat, ja que només d'aquesta forma es donen les condicions prèvies per a la implicació en la presa de decisions col·lectives i en la realització de propostes d'acció (EBEA, 2003). Per tant, l'estudi es realitzarà de la mateixa manera, tenint en compte el coneixement i l'opinió dels agents implicats en educació ambiental.

Es realitza una recollida de dades en tres fases: recerca inicial, primera consulta a través de qüestionari i posterior consulta a través d'entrevista (Figura 1). En la recerca inicial es determinen els aspectes a analitzar en les següents fases i s'identifiquen les persones a consultar. La primera consulta contribueix als objectius específics 1 i 2, d'anàlisi de l'Estratègia i de l'educació ambiental. Segons els resultats de la primera consulta, es proposen uns noves línies d'acció i es contrasten amb experts i implicats a través de la segona consulta, assolint així l'objectiu específic 3 del treball.

Figura 1. Esquema de les tres fases de la recollida de dades.

Paral·lelament es revisa l'estat de realització de les accions proposades per a cada objectiu de manera qualitativa i quantitativa, i la seva vigència. Aquesta anàlisi es realitza durant totes les fases del treball.

3.1. Recerca inicial

La primera fase es centra en l'estudi del document, el seu procés d'elaboració, la història de l'educació ambiental a les Illes Balears i la situació actual. Per a això es realitza una recerca documental a través d'Internet, documents i llibres, i de reunions amb persones implicades en l'educació ambiental. Les persones consultades preliminarment es poden dividir en tres grups:

- Servei d'Educació Ambiental (Administració autonòmica): Sebastià Sansó, Sebastià Pou i Magdalena Alzamora.
- Comissió de coordinació de l'EBEA: Aina Llauger, Albert Catalan, Miquel Rayó.
- Membres d'altres marcs d'acció: Olaya Álvarez de la Universitat, Bàrbara Aloy des de la ciutadania i el socioeconòmic, Maria Suau des de la ciutadania, Pablo Amor, Glòria Fernández i Aina Sánchez del socioeconòmic, Lluís Amengual com a periodista ambiental, Bel Barceló com a educadora ambiental dins la Conselleria de Medi Ambient, Toni Llabrés com a membre de l'SBEA i treballadora de la Conselleria de Medi Ambient, l'Eduard Cuadrado com a representant el sistema educatiu.

D'aquesta anàlisi inicial se n'extreuen els aspectes a analitzar dins l'Estratègia i el context, i s'identifiquen els subjectes que poden ser d'interès per a formar la mostra de les consultes.

Antecedents de l'EBEA

A finals del 1999, per interès de Salvador Miralles, de la Direcció General de Mobilitat i Educació Ambiental dins la Conselleria de Medi Ambient, es reuneix un grup de treball per a l'elaboració d'una estratègia d'educació ambiental a les Illes. L'octubre del 2000 es constitueix la Comissió de Redacció de l'EBEA, formada per Albert Catalan, Miquel Catany, Aina Llauger i Miquel Rayó. El 15 de desembre del mateix any es realitza la 1a Sessió del Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears, on es presenta el projecte de l'EBEA. El Fòrum es crea com una eina per a la participació, la comunicació, el debat i l'impuls i coordinació d'iniciatives d'educació ambiental. En les celebracions del Fòrum hi participen individus i entitats de diferents sectors involucrats en l'educació ambiental. El maig del 2001 es presenta el diagnòstic de l'educació ambiental a les Illes i el 15 de juny es realitza la 2a Sessió del Fòrum. S'elabora un primer esborrany de l'EBEA per la Comissió de Redacció, es revisa per la Comissió de Lectura i la Comissió de Coordinació incorpora les esmenes.

L'abril del 2002 es presenta un segon esborrany del document a la 3a Sessió del Fòrum. En aquest es constitueix formalment el Fòrum mitjançant Decret de Consell de Govern (Decret 15/2002, de dia 1 de febrer, de creació del fòrum d'educació ambiental de les Illes Balears, BOIB núm. 17, 07/02/02). La Comissió de coordinació elabora el tercer esborrany del document i finalment el 16 de maig de 2003, en la 4a Sessió del Fòrum d'Educació ambiental de les Illes Balears es presenta l'EBEA.

Després de la publicació es preveu la constitució d'una comissió d'avaluació i el desenvolupament d'un pla d'acció. El 25 de novembre de 2004 se celebra el 5è Fòrum, per a desenvolupar un pla per a l'EBEA. En aquesta darrera sessió es plantegen quins eren els problemes de l'EA a les Illes i es fan propostes per al desenvolupament d'un Pla d'acció per a l'EBEA.

El procés es reprèn el 2006 quan la Direcció General de Caça, Protecció d'Espècies i Educació Ambiental de la Conselleria de Medi Ambient de Miquel Àngel Grimalt i Vert, encomana a l'SBEA la coordinació d'un Pla d'Acció. En aquest procés es contacta amb les entitats adherides al Fòrum, s'aconsegueixen noves adhesions i es fa un recull d'experiències del qual en resulta la *Guia de Bones Practiques de les Illes Balears*, dipòsit legal: PM-2771-2007.

L'any 2014 es publica un informe sobre l'Estat del medi ambient a les Illes Balears entre els anys 2008 i 2011. El capítol 14 "Educació i informació ambientals", fa un bon resum del que és l'educació ambiental a les Illes, recollint tots els agents implicats. És un document a tenir en compte en el desenvolupament de futures accions i en el present treball.

Context de l'EBEA

L'educació ambiental a les balears no parteix de zero amb l'EBEA, sinó que ja són presents incitatives promogudes per persones, entitats, empreses i institucions que des de la dècada dels 70 treballen aquest àmbit. Es destaca la presència de la Societat Balear d'Educació Ambiental (SBEA), fundada l'any 1985 i formada principalment per professors d'educació secundària. L'SBEA amb el temps augmenta el volum i la diversitat dels socis. Joga un paper important en l'elaboració de l'EBEA i el seu seguiment. A dia d'avui la seva activitat és baixa ja que ha patit la crisi i es troba en fase de relleu generacional.

En el context internacional, hi ha hagut fites importants com la Conferència Internacional de Tbilisi el 1977 o Congrés Internacional d'Educació i Formació sobre Medi Ambient de Moscou el 1987. En l'actualitat, els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) es troben a l'ordre del dia i la seva relació amb l'educació ambiental, o el que també s'anomena educació per al desenvolupament sostenible (EDS), és clara i demanda actuació.

A nivell Estatal, el 1999 es publica el "Libro Blanco de la Educación ambiental en España" el qual estableix els objectius de l'educació ambiental i s'estableix una estratègia nacional. Arrel d'aquest document s'elaboren arreu de l'Estat les Estratègies d'Educació Ambiental (EEA). Tenen el tret comú de ser processos de participació, reflexió i consens, que en un context determinat, determinen els objectius i línies d'acció per a l'educació ambiental.

- A Navarra es publica l'ENEA el 2002, amb la presència d'un Pla d'Acció per al període 2002-2006.
- A Catalunya l'ECEA el 2003 de la que no se n'ha fet més seguiment.

- A Aragó l'EÀREA el 2003, de la qual s'ha elaborat un informe als 10 anys de la publicació, a més de mantenir un butlletí electrònic mensual fins a dia d'avui on es recullen notícies, activitats i altres informacions en relació a l'Estratègia.
- A Cantàbria l'ECEA aprovada el 2006 la qual ha organitzat set jornades entorn el document, la darrera el 2015.
- A la Comunitat Valenciana la EVEADS. L'any 2015 s'ha actualitzat i s'ha creat una estructura sòlida vers aquesta dins la Generalitat. El document ha consistit d'arreglar l'essència i donar legitimitat a tot el procés àmpliament participat d'elaboració de l'EVEADS i integra els canvis que han tingut lloc en els últims anys en el context socioeconòmic i ambiental (Generalitat Valenciana, 2015).
- Galicia, Castella i Lleó, Extremadura, Andalusia, Murcia, Canàries, Madrid i el País Basc també s'han endinsat en l'elaboració de EEA.

En definitiva, moltes comunitats autònomes han elaborat estratègies d'educació ambiental, amb un seguiment i avaluació al llarg dels anys millorable. La metodologia dels processos que s'hi plantegen no és senzilla, requereix temps, diners, persones i paciència, però ni tenint totes les variables controlades se'n podria assegurar l'èxit (Díaz, 2004). Així i tot, els processos d'elaboració han estat útils per a moltes coses: per a que els educadors ambientals s'ajuntin i parlin d'educació ambiental, per a apropar-se a altres sectors, per a posar en evidència certs rols, moltes debilitats i algunes fortaleeses, com exposen García i Sampedro (2004).

L'Estratègia ja l'any 2003 suposa una modernització de l'educació ambiental i una renovació de conceptes: es diversifiquen els temes tractats, s'entén l'educació ambiental com una eina de canvi a incorporar en tots els àmbits de la societat i no només en el sistema educatiu, es fa palès la necessitat de la participació a nivell individual i col·lectiu, del requeriment de l'educació ambiental com a eina de gestió i moltes altres idees.

En aquell moment ja existeix el concepte de sostenibilitat, de les problemàtiques derivades de l'activitat humana, tant ambientals com socials: es parla de canvi climàtic, de desigualtats en el repartiment de béns, de sobreexplotació de recursos, de balearització, d'estrès hídric, d'excés de residus, de contaminació i de moltes altres problemàtiques. Tot i les alertes de la comunitat científica i de col·lectius socials que demanden un canvi de pensaments i actituds, quinze anys més tard, al 2018, els problemes socioambientals no només no s'han mitigat sinó que majoritàriament s'han agreujat i se n'hi han sumat de nous.

Així i tot, no s'ha de menysprear la feina feta. De cada vegada més la gent pren partit per al canvi, l'associacionisme ecologista ha crescut, s'elaboren polítiques valentes i innovadores i les empreses prenen responsabilitat. Els esforços en l'elaboració de l'EBEA han donat fruits en el món de l'educació

ambiental a les Illes, i és un document molt valuós on cal parar atenció. Per tant hem de prendre el document com a base, no s'han d'oblidar tots els conceptes i certes ja reflectides a l'Estratègia, s'han de revisar, actualitzar i desenvolupar. Per a això, cal escoltar les opinions i idees dels col·lectius i persones que participaren en l'Estratègia i els seus homòlegs a dia d'avui, per a adaptar el document al context actual i proposar línies d'acció.

El document

El format imprès del document consta d'una carpeta amb un llibret, un quadern d'espiral i un bloc de fitxes. A les cares interiors s'hi llegeix una presentació per la llavors Consellera de Medi Ambient, Margalida Rosselló i Pons, i una pel rector de la Universitat de les Illes Balears, Llorenç Huguet.

L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental		
Bloc de fitxes	Libret	Quadern
Index Presentació Bibliografia Participants Cronologia Full d'adhesió	A. Informació general B. Diagnòstic de l'EA a les Illes Balears C. Principis de l'EBEA E. Coordinació de les institucions i entitats F. Avaluació de l'EBEA	Marcs d'acció

Figura 2. Esquema amb les parts del document imprès de l'EBEA.

Dins la carpeta hi ha un bloc de setze fitxes: índex, carta de presentació de l'estratègia en nou llengües (català, castellà, basc, gallec, francès, anglès, alemany, italià i esperanto), bibliografia, participants en l'elaboració, cronologia i full d'adhesió al document. Junt amb les fitxes hi ha un llibret on s'explica l'estratègia en si; s'exposen les conclusions del diagnòstic de l'educació ambiental a les Illes realitzat en el mateix procés d'elaboració de l'EBEA com a punt de partida; es presenten els principis i objectius de l'estratègia basats en l'exposat al "Libro Blanco de la Educación Ambiental en España" i les característiques de la realitat insular; es recalca la coordinació entre institucions i entitats implicades i es suggereixen vies per a dur-ho a terme; i finalment es proposa una avaluació de l'estratègia, per adaptar el document a la realitat del moment.

D'altra banda, el nucli de de l'Estratègia el trobem en un quadernet on apareixen els sis marcs d'acció de l'estratègia: Ciutadania, Administració, Sistema Educatiu, Socioeconòmic, Universitat i Mitjans de comunicació, i se'n defineixen uns objectius (65) i unes accions concretes (306). Per a cada marc s'estableix una definició, la descripció dels sectors que abasta i els objectius a complir. Per a cada objectiu, s'indica si es intern o extern, els sectors del marc d'acció als que afecta i la finalitat: Organització, Formació inicial del personal, Formació permanent del personal, informació i/o comunicació internes, millora de la

qualitat de l'activitat pròpia, educació i/o formació a altres marcs i sectors, coordinació i/o cooperació amb altres marcs i sectors.

Figura 3. Esquema amb els marcs d'acció, sectors que el formen i nombre d'objectius i accions.

3.2. Primera consulta

La segona fase, d'una banda pretén avaluar de manera global l'EBEA, determinar si es manté vigent i en què s'ha de treballar per actualitzar-la. D'altra banda, analitzar la situació de l'educació ambiental a les Illes. Per això, es realitza una consulta a diferents experts i implicats en educació ambiental dels diferents sectors de la ciutadania sobre diferents aspectes de l'EBEA i de l'EA.

La mostra

La mostra escollida per a l'anàlisi es forma per una banda, de persones i entitats que participaren en l'elaboració de l'EBEA i es reuniren al Fòrum, i per l'altra, persones i entitats implicades en l'educació ambiental a dia d'avui. Els criteris per aquesta selecció van d'acord amb els objectius del treball i la selecció s'ha fet amb coneixements i recomanacions de la recerca inicial.

Es parla doncs d'un mostreig per conveniència, no es poden extrapolar les dades ni establir marges d'errors ni nivells de confiança, el valor de les respostes rau en les persones consultades, ja que són experts en la matèria, redactors de l'EBEA o interessats en l'educació ambiental. Es procura que la mostra sigui representativa a parts iguals dels sis marcs d'acció: ciutadania, administració pública, socioeconòmic, sistema educatiu, universitat i mitjans de comunicació. Els marcs amb menys subjectes potencials de respondre són els mitjans de comunicació i la universitat.

El qüestionari i tractament de les dades

L'instrument escollit és el qüestionari perquè permet recollir molta informació en poc temps. L'eina a fer servir és el *Google Forms*, una extensió de *Google* que possibilita l'edició de qüestionaris amb diferents tipus de preguntes, enviar-los per correu electrònic als subjectes i n'extreu les dades en diversos formats. Els aspectes a analitzar divideixen el qüestionari en dues seccions principals:

1. L'educació ambiental a les Illes Balears
2. L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental

L'estructura del qüestionari i l'ordre de les preguntes s'ha pensat per a la millor comprensió per part del subjecte. S'entén que no tots coneixen l'Estratègia i el seu contingut, per tant es fa una introducció relativa a l'EBEA a l'inici i com a acompanyament d'algunes preguntes.

A la Taula 1 s'observa el tipus de pregunta i resposta a donar: obertes i tancades. En les preguntes de resposta tancada numèrica de l'1 al 10, es considera l'1 com al valor més baix, i el 10, el més alt.

Taula 1. Adaptació del qüestionari utilitzat amb Google Forms.

Pregunta	Resposta
Educació ambiental a les Illes Balears	
1. Què entens per educació ambiental?	1-10 per a cada concepte
Donar a conèixer l'entorn.	
Crear consciència de les problemàtiques i la necessitat de torbar-hi solucions.	
Col·laborar amb la gestió de l'administració (per exemple: fer campanyes de reciclatge).	
Fomentar la transformació a partir de la participació i l'acció cívica.	
2. Què relacions amb educació ambiental?	Resposta múltiple
Informació, comunicació	

Formació						
Participació						
3. Quin és per tu el grau de consciència ambiental de la societat balear?						1-10 per a cada any
2003						
2018						
4. Has participat en alguna activitat/programa/campanya d'educació ambiental en els darrers 2-3 anys?						Sí/No
5. Quines han estat?						Resposta oberta
6. Quins temes tractes en la teva activitat en educació ambiental?						Resposta múltiple
Residus	Energia	Consum	Sostenibilitat	Biodiversitat	Medi terrestre	
Aigua	Consum	Territori	Canvi climàtic	Medi marí		
L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA)						
1. Vares participar en l'elaboració de l'EBEA o en algun dels Fòrums?						Sí/No
2. Els marcs d'acció						
2.1. Selecciona el teu marc d'acció:						Resposta única
1. Ciutadania		3. Socioeconòmic		5. Universitat		
2. Administració pública		4. Sistema educatiu		6. Mitjans de comunicació		
2.2. Creus que encara són adequats aquests 6 marcs d'acció?						1-10
2.3. Afegiries algun marc nou?						Resposta oberta
2.4. Eliminaries algun marc?						Resposta oberta
3. Els principis de l'EBEA						
3.1, 3.3, 3.5, 3.7, 3.9, 3.11, 3.13, 3.15, 3.17. La teva activitat en educació ambiental segueix el principi de _____?						1-10 per a cada principi
Participació	Complementarietat	Fonamentació científica	Innovació	Seguiment, avaluació i continuïtat		
Coherència	Coordinació	Anàlisi crítica	Suport			
3.2, 3.4, 3.6, 3.8, 3.10, 3.12, 3.14, 3.16, 3.18. És actualment vigent el principi de _____ fonamentació científica?						11-10 per a cada principi
Participació	Complementarietat	Fonamentació científica	Innovació	Seguiment, avaluació i continuïtat		
Coherència	Coordinació	Anàlisi crítica	Suport			
4. Els objectius de l'EBEA. S'han assolit?						1-10
4.1. Promoure programes, campanyes i activitats d'educació ambiental.						
4.2. Vetllar per la qualitat i continuïtat dels programes, campanyes i activitats a través de l'avaluació.						
4.3. Promoure la participació ciutadana.						
4.4. Promoure la formació contínua de treballadors en temes de medi ambient i/o educació ambiental.						
4.5. Millorar i protegir les professions relacionades amb l'educació ambiental.						
4.6. Introduir l'educació ambiental dins el currículum educatiu preuniversitari.						
4.7. Introduir l'educació ambiental dins el currículum educatiu de futurs professionals.						
4.8. Crear plans d'ambientalització i criteris de coherència ambiental.						
4.9. Constituir departaments i responsables de medi ambient.						
4.10. Impulsar la difusió de recursos d'educació ambiental.						
4.11. Augment de la divulgació científica i de problemàtiques ambientals.						
5. L'EBEA en l'actualitat						
5.1. Coneixies l'EBEA?						
5.2. Utilitzes l'EBEA?						
5.3. Coneixes el Centre de Recursos d'Educació Ambiental (CREAib)?						Resposta única
Sí, l'he visitat i el faig servir.		Sí, el conec.		No el conec.		
6. Estaries interessat en participar en un VI Fòrum d'Educació Ambiental?						Sí/No
7. Suggeriments/ idees de com millorar l'estat de l'educació ambiental a les Illes Balears.						Resposta oberta

El qüestionari és validat pel tutor de la UdG, per persones implicades en l'EA i per desconexedors de la matèria, així s'assegura la comprensió i adequació de les preguntes i se'n fan les modificacions pertinents. En enviar-se els qüestionaris es dona un període de sis setmanes per a la resposta i s'acompanya el procés de trucades telefòniques explicatives.

Per a l'anàlisi de les dades, d'entre les opcions que ofereix *Google Forms*, es descarreguen les dades en taules d'Excel, ja que permet classificar les dades de forma més lliure i acurada, podent seleccionar les respostes per sectors.

Els resultats de les preguntes d'espectre de resposta 1-10 s'expressen en gràfics de barres o columnes, amb mitjanes aritmètiques i desviació.

S'han acompanyat moltes preguntes d'apartats de "Suggeriments" que serveixen per enriquir l'estudi, completar l'anàlisi d'objectius i accions i plantejar les línies d'acció.

Resultats i discussió

Per al qüestionari s'han aconseguit 42 respostes de 104 enviades. La resposta ha estat més o menys proporcional entre marcs d'acció. Els mitjans de comunicació es troben menys representats, possiblement per no veure's gaire relacionats amb l'educació ambiental, sinó amb la informació ambiental. La resposta per part del sector d'empreses hoteleres i altres grans indústries és baixa, pot deure's a la vessant teòrica de l'estudi. Cal destacar que s'han rebut qüestionaris dels membres de la comissió de coordinació i redacció de l'EBEA, de les entitats ecologistes més representatives de les Illes, de tècnics experts de l'Administració i de persones reconegudes en l'àmbit de l'educació ambiental.

1. L'educació ambiental a les Illes Balears

Adaptant els 5 principals enfocaments en educació ambiental urbana que proposa Teresa Franquesa, s'obté que la majoria dels consultats creuen que educació ambiental és principalment crear consciència de les problemàtiques i la necessitat de trobar-hi solucions, i fomentar la transformació a partir de la participació i l'acció cívica (Figura 4). En menor mesura es valora la col·laboració en la gestió o el coneixement de l'entorn. Tot i que aquests enfocaments han anat sorgint successivament en el temps, no s'han substituït l'un a l'altre, sinó que conviuen en el moment actual (Franquesa, 2017). Els consultats semblen estar d'acord en la coexistència d'aquests. De la pregunta 2, en la mateixa línia, s'extreu que l'educació ambiental es pot fer de manera simultània a través d'informació, formació i participació, destacant aquesta última sobre les altres.

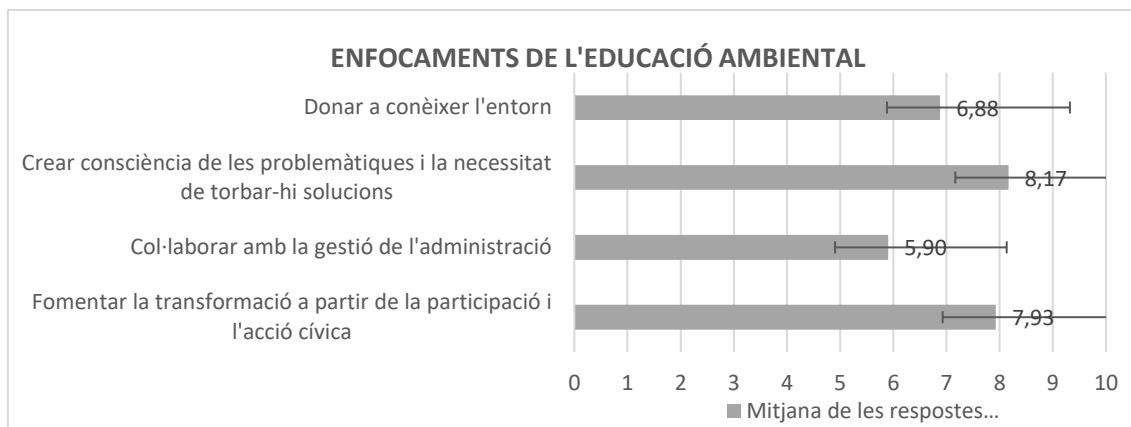

Figura 4. Mitjana i desviació de les respostes per cada objectiu.

En quant a les temàtiques més tractades, la situació és molt similar al 2003. L'aigua, els residus i la biodiversitat segueixen trobant-se a l'ordre del dia, i en canvi el consum, l'energia, el medi marí i la mobilitat es troben per sota. On sí s'han detectat canvis és en l'augment de les activitats pel que fa a sostenibilitat, territori i canvi climàtic. S'entén que la societat ha assumit la presència d'aquestes qüestions en molts àmbits.

Segons la percepció dels consultats sobre la pregunta 3, de la consciència ambiental, hi ha hagut una evolució creixent (Figura 5). La consciència ambiental de la societat ha augmentat des del 2003, tot i que molts d'ells han afirmat que perceben una involució. Així i tot, cal destacar el baix valor de la mitjana. Aquesta informació té moltes limitacions, tant pel mètode d'obtenció del valor com pel fet d'atribuir aquesta possible millora a l'EBEA sense valorar factors externs. Però és útil per al desenvolupament d'accions conèixer a grans trets l'opinió dels consultats.

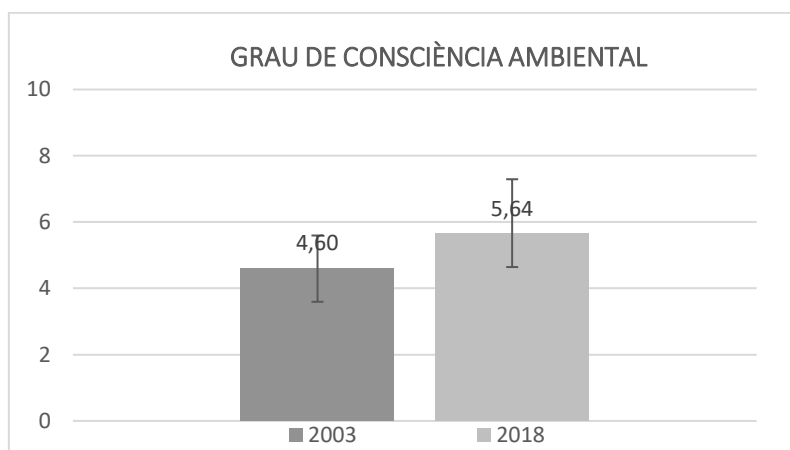

Figura 5. Comparativa de mitjanes de la percepció sobre el grau de consciència ambiental.

Pel que fa a les preguntes 4 i 5 del qüestionari, tots els enquestats participen des de l'organització en activitats d'educació ambiental, això és podria explicar amb que la mostra es compona d'implicats en educació ambiental i les respostes rebudes són d'aquells més interessats. El contingut d'aquestes respostes s'ha fet servir en l'anàlisi dels objectius i accions específics de l'Estratègia (Taula 2).

2. L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental

S'han analitzat diversos aspectes de l'EBEA per tal d'avaluar el document, determinar-ne la vigència i proposar modificacions que es podrien dur a terme. S'han intentat assolir els objectius del Pla d'Avaluació no desenvolupat de l'EBEA.

Per contextualitzar les respostes, és important considerar que el 60% dels consultats havia participat a l'elaboració de l'estratègia o en algun dels Fòrums. Així i tot, les entrevistes, formals i no formals, denoten un grau d'oblit sobre el document.

Els resultats sobre el grau de difusió i utilització de l'EBEA, preguntes 5.1 i 5.2, els trobem a la Figura 6. Més d'un 20% admet tenir-ne un coneixement molt baix. Pel que fa a la utilització, la mitjana de les respostes de l'1 al 10 no arriba al 4. Per tant, ja sigui per manca de difusió en el seu moment, o possiblement, pels efectes del pas dels anys, l'Estratègia és un document prou desconegut. Pel que fa al Centre de Recursos d'Educació Ambiental (CREAib) més del 50% té constància de la seva existència però només un 19% el fa servir, aquest fet convida a fer-ne un replantejament.

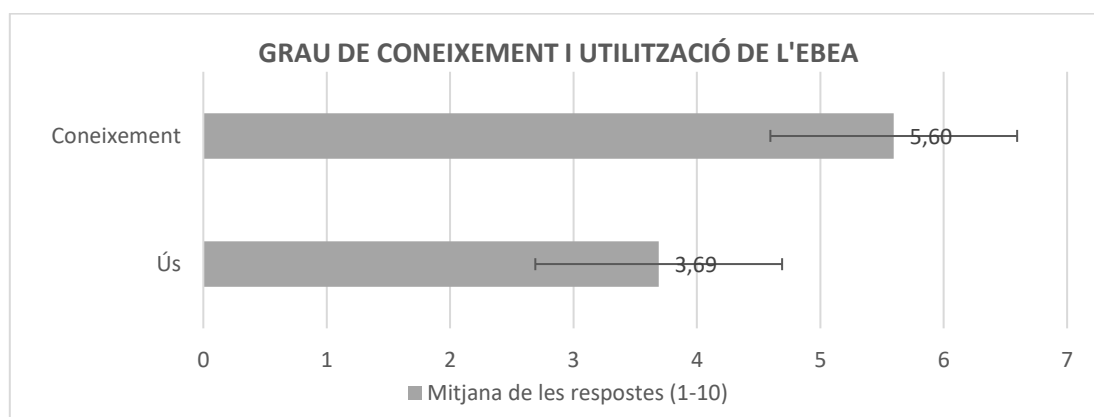
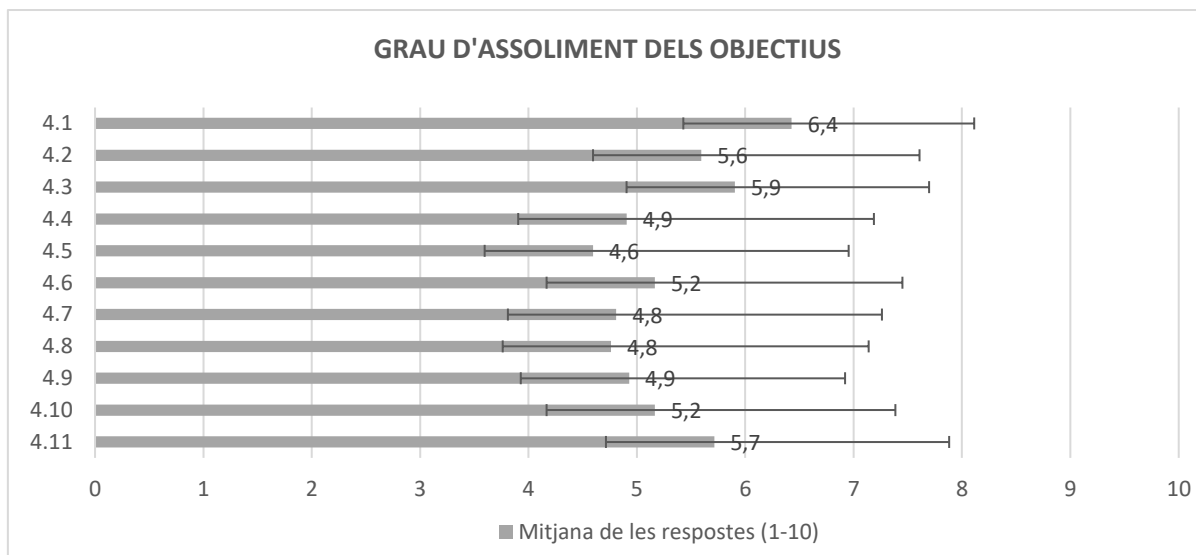

Figura 6. Mitjana i desviació de les respostes per a cada factor.

Les preguntes 3.1, 3.3, 3.5, 3.7, 3.9, 3.11, 3.13, 3.15, 3.17 del qüestionari servixen per valorar la coherència de les accions amb els principis. La pregunta s'ha plantejat des de l'activitat pròpia, per tant afecta aquí la percepció que cada entitat o persona té d'un mateix i la sinceritat. Els resultats són prou positius per a l'educació ambiental rondant entre el 6 i el 8, però si és compara amb l'anàlisi dels objectius i les accions, hi trobem incoherències. Això pot demostrar que existeixen entitats i persones que sí treballen seguint aquests principis però els resultats a nivell global no són visibles.

Per determinar a grans trets quines són les mancances principals de l'educació ambiental a Balears i complementar l'anàlisi d'objectius i accions, s'han agrupat els objectius en 11. L'EBEA plantejava 7 objectius generals, però s'ha optat per redactar-ne uns de nous més específics.

Aquests objectius es troben lluny d'haver-se complert al 100%, els valors es troben entre 4,5 i 6,5 (Figura 7). No es pot obviar la subjectivitat d'aquests resultats, depèn de la percepció de les persones consultades.

La numeració dels objectius fa referència a la Taula 1.

Figura 7 . Mitjana de les respostes sobre el grau d'assoliment dels objectius proposats.

L'anàlisi i avaluació dels objectius i les accions específiques de l'EBEA que s'ha realitzat en el transcurs de tot l'estudi es resumeix a la Taula 2. S'ha fet una avaluació del compliment de cada acció i en conseqüència d'assoliment de l'objectiu, i s'ha determinat la vigència d'aquest objectiu en el context actual. El període temporal per a l'assoliment s'ha acotat als últims 4 anys. Algunes de les accions no s'han comptabilitzat en no ser realitzables, com per exemple la participació en la reunió del Fòrum, ja que aquest no s'ha celebrat en el període establert.

A través de la recerca inicial, dels resultats del qüestionari i de les opinions recollides a les entrevistes, s'ha atribuït una puntuació de l'1 al 10 (menor a major) del grau d'assoliment de cada acció. Després, segons els resultats i la mitjana, i complementat amb l'opinió dels entrevistats, s'ha determinat si l'objectiu que engloba les accions s'ha assolit o no. A la Taula 2 s'hi expressen les mitjanes i el percentatge d'objectius que es poden considerar actualment assolits per a cada marc d'acció i el total. Algunes de les accions no s'han comptabilitzat en no ser realitzables, com per exemple la participació en la reunió del Fòrum, ja que aquest no s'ha celebrat en els últims 4 anys.

Taula 2. Resum de l'assoliment i vigència dels objectius de l'estratègia.

CIUTADANIA			ADMINISTRACIÓ PÚBLICA			SOCIOECONÒMIC			SISTEMA EDUCATIU			UNIVERSITAT			MITJANS DE COMUNICACIÓ		
O	A	V	O	A	V	O	A	V	O	A	V	O	A	V	O	A	V
1.1	4	SÍ	2.1	4.5	SÍ	3.1	5	SÍ	4.1	4	SÍ	5.1	6.3	SÍ	6.1	3.5	SÍ
1.2	4.8	SÍ	2.2	4.3	SÍ	3.2	3	SÍ	4.2	4.8	SÍ	5.2	2.2	SÍ	6.2	3.2	SÍ
1.3	4.5	SÍ	2.3	3.3	SÍ	3.3	5.5	SÍ	4.3	4.7	SÍ	5.3	2.8	SÍ	6.3	2.5	SÍ
1.4	5	SÍ	2.4	4	SÍ	3.4	8	SÍ	4.4	4.7	SÍ	5.4	2.6	SÍ	6.4	3.4	SÍ
1.5	6.1	SÍ	2.5	3.7	SÍ	3.5	4.5	SÍ	4.5	2	SÍ	5.5	3.6	SÍ	6.5	2	SÍ
1.6	4.7	SÍ	2.6	3.6	SÍ	3.6	2.2	SÍ	4.6	7.2	SÍ	5.6	8.25	SÍ	6.6	9.5	SÍ
1.7	5.4	SÍ	2.7	3.6	SÍ	3.7	2	SÍ	4.7	2.4	SÍ	5.7	2	SÍ	6.7	4	SÍ
1.8	6.8	SÍ	2.8	5	SÍ	3.8	2	SÍ	4.8	5.4	SÍ	5.8	4.2	SÍ	6.8	5.3	SÍ
1.9	6	SÍ	2.9	3	SÍ	3.9	4.1	SÍ	4.9	2.7	SÍ	5.9	4.4	SÍ			SÍ
1.10	5	SÍ	2.10	5	SÍ	3.10	7.2	SÍ	4.10	3.6	SÍ	5.10	3.6	SÍ			SÍ
			2.11	3	SÍ				4.11	1	SÍ	5.11	4.3				
			2.12	5	SÍ							5.12	2.5				
			2.13	4.5	SÍ												
			2.14	3.7	SÍ												
60% A			21% A			40% A			18% A			16% A			25% A		
TOTAL:																	

O: Objectiu; A: Assolit; V: Vigent; x: No assolit

Per avaluar els objectius generals i la seixantena d'objectius específics, caldria un estudi individualitzat, on s'establissin uns indicadors. Per exemple, per l'objectiu específic 1.1. "Promoure el voluntariat ambiental", caldria determinar el nombre d'entitats que realitzen voluntariat ambiental, el percentatge de la societat que participa en aquestes, l'existència de cursos de formació per a educadors, la presència de sistemes de coordinació, etc. Així i tot, els resultats obtinguts tenen valor, per haver-se contrastat amb diferents sectors, i per atendre's a evidències generals. S'haurien d'establir uns criteris, per exemple, que algunes entitats de temàtica ambiental realitzin les accions establertes, no vol dir que tot el moviment associatiu ambiental o no ambiental ho faci.

Les preguntes 2.1, 2.2 i 2.4 fan referència a l'adequació dels marcs d'acció. Més d'un 80% dels consultats creu que el grau d'adequació és alt. Les propostes de modificació més anomenades són les següents:

- Divisió del sector socioeconòmic (sector turístic, i altres).
- Replantar el sector de mitjans de comunicació (internet i xarxes socials, mitjans formals).
- Afegir un sector d'oci i cultura.
- Destacar a la ciutadania la infància i la gent gran.
- Es proposa també el treball multidisciplinari enlloc de la sectorització.

Pel que fa als principis, es consideren vigents en la gran majoria, la coordinació, la fonamentació científica i el suport presenten uns valors baixos. Això pot deure's a una confusió en la pregunta, ja que són respostes prou incoherents amb les necessitats reals de suport econòmic i coordinació expressades en les entrevistes i reunions.

En quant a la vigència dels objectius, com es veu a la Taula 2, són tots vigents a dia d'avui. Caldria revisar les accions desglossades, ja que algunes poden trobar-se obsoletes, sobretot en el marc dels mitjans de comunicació.

3.3. Segona consulta

A partir dels resultats de la primera consulta i tots els suggeriments dels enquestats, es comença l'anàlisi de necessitats i prioritats pel que fa a l'educació ambiental. Es proposen unes línies d'acció a desenvolupar per part del Servei d'Educació Ambiental. Es realitzen entrevistes a experts i implicats en la matèria sobre les línies d'acció per a que puguin aprovar-les, qüestionar-les i fer propostes. En aquesta entrevista es prendrà la llista d'objectius i accions ja tractada i es contrastaran els resultats amb l'entrevistat.

La mostra

Per a l'extracció de la mostra es torna a fer servir el mètode per conveniència. En aquest cas els subjectes a entrevistar seran aquells que, a partir de les respostes del qüestionari previ sembli que puguin ampliar el contingut i aportar idees per al desenvolupament de l'educació ambiental a les Illes.

L'entrevista i tractament de les dades

En aquest procés l'eina escollida és una entrevista pautada, d'aquesta manera s'aconsegueix un diàleg fluid en el que es recullen les dades necessàries per a l'estudi però també opinions i idees obertes de l'entrevistat que poden enriquir els resultats. Les entrevistes es concerten de manera telefònica i es realitzen en persona. L'entrevista consta de dues parts:

1. Objectius i accions del marc d'acció que afecta l'entrevistat. Es demana si creu que s'han desenvolupat, si està obsolet o bé es vigent.
2. Línies d'acció a desenvolupar i coordinar pel Servei d'Educació Ambiental de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca del Govern de les Illes Balears. Es prenen dades quantitatives (de l'1 al 10, de menys a més prioritats) per a determinar la prioritats amb la que s'haurien de realitzar aquestes accions. D'altra banda es recullen suggeriments i idees per a desenvolupar cada línia d'acció, i aportacions de noves línies d'acció.

Taula 3. *Guió simplificat de l'entrevista per a la recollida de prioritats.*

Línia d'acció	Prioritat (1-10)
<i>Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears</i>	
<i>Desenvolupament d'un Pla d'Acció per a l'EBEA i l'EA</i>	
<i>Impuls del Centre de Recursos d'Educació Ambiental (CREAib)</i>	
<i>Plataforma web del Centre de Recursos d'Educació Ambiental (CREAib)</i>	
<i>Guia de criteris d'adequació i avaluació de l'EA</i>	
<i>Comissió interdepartamental dins l'administració autonòmica</i>	
<i>Revisió del Punt d'Informació Ambiental</i>	
<i>Revisió de línies de subvencions i plecs de contractació</i>	
<i>Revisió del Programa de Centres Ecoambientals</i>	

L'abocament de dades es farà manual a una taula d'Excel i es farà el tractament i anàlisi de les dades en conjunt. Les respostes d'espectre 1-10 s'expressaran d'una banda, en gràfics de barres de mitjanes aritmètiques i desviació.

Resultats i discussió

En aquesta última fase, s'han entrevistat a 17 persones. El sector dels mitjans de comunicació formals no s'hi veu representat, així i tot val a dir, que moltes de les entitats entrevistades fan ús de nous mitjans de comunicació. Hi figuren tècnics de l'Administració, responsables d'educació ambiental dins empreses i entitats ciutadanes, estudiosos de la matèria i educadors.

A la Figura 8 es representen els resultats pel que fa a la prioritats per desenvolupar les línies d'acció proposades. El motiu general dels entrevistats per justificar les respostes ha estat la necessitat de celebrar un Fòrum sempre hi quan s'operativitzin les conclusions i decisions preses en ell mitjançant el desenvolupament d'un Pla d'Acció. Per això, com es veu a la Figura 8 les dues línies prioritàries esdevenen l'elaboració del Pla d'Acció i la reunió del Fòrum (a més, el 93% dels consultats a través del qüestionari té interès en assistir al fòrum).

La necessitat de realitzar les següents línies ja és evident a partir dels objectius de l'EBEA del 2003, però una revisió del document en un Fòrum seria útil per a reafirmar-ho i solidificar els arguments. Les dues accions més prioritàries serien les línies d'acció troncales. D'aquí hi sorgiria la necessitat d'impulsar el Centre de Recursos d'Educació Ambiental (CREAib) i de que existeixi un referent online per al CREAib i en general per al Servei. Les mancances en quant a coordinació propiciarien el plantejament de la comissió. Les demandes en el Fòrum sobre millores en el Programa de Centres, i les subvencions i plecs de contractació motivarien la seva revisió. En general, la manca d'uns criteris consensuats suposaria un entrebanc en moltes mesures a prendre i per tant, es veuria la necessitat d'elaborar-ne una guia.

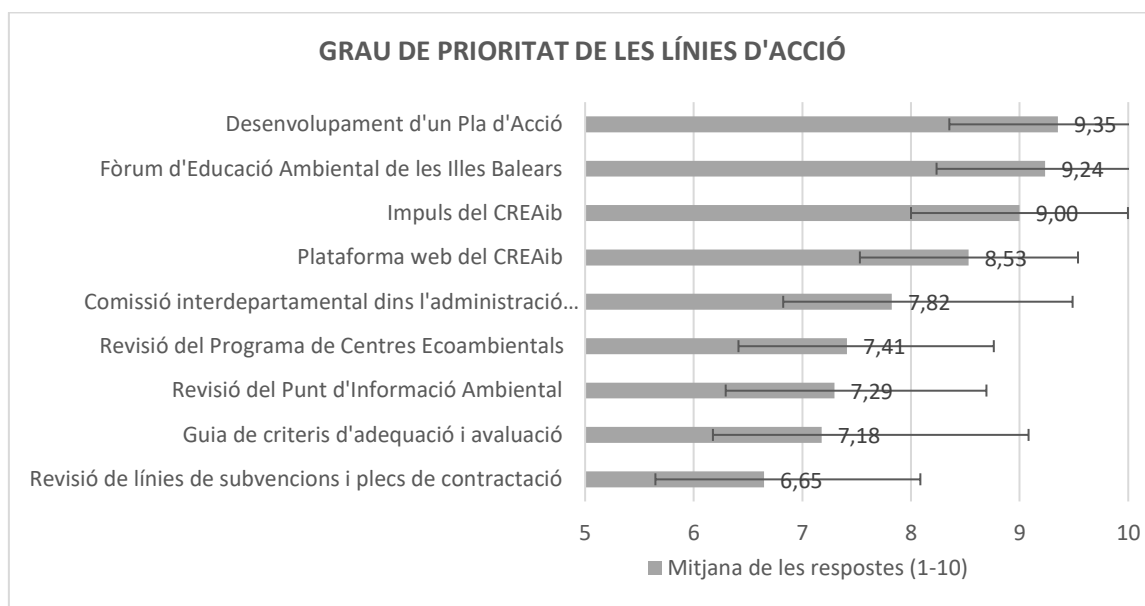

Figura 8. Prioritat per desenvolupar cada línia d'acció.

Tot i no haver-se puntuat com a necessàries, la majoria dels entrevistats coincideixen en la viabilitat i facilitats de realitzar accions sobre programes o tasques operatives actualment, com la revisió del Programa o la línia de subvencions.

De les entrevistes han sortit altres possibles accions com són: la creació d'una xarxa d'equipaments ambientals adherits al CREAib o l'establiment d'un sistema d'acreditació d'educadors ambientals per part del Servei.

D'altra banda, han sortit tot un seguit d'idees i propostes per al desenvolupament de cada línia d'acció. Aquests resultats s'exposaran de manera concreta en un Pla Estratègic a l'informe d'assessorament al Servei d'Educació Ambiental de la Conselleria.

4. Conclusions i propostes

To conclude, it can be said that the specific objectives of the project have been achieved. The analysis of the environmental education in the Islands has been done. On one hand, it is important to highlight the activity and power of agents working on environmental education. From their point of view, environmental education has contributed to an increase on consciousness. The conceptual base it is evolving and the topics are starting to be innovative.

About the analysis of the strategy, it has been proved that there has been a lack of an effective action plan. The degree of outreaching and use of the document is low, and the objectives have not been achieved. About the validity of the strategy, it seems than principles, action frames and objectives are valid and just a debate is needed to put ideas in common.

Looking at the last specific objective of the study about future proposals, it has been determined as a priority action the development of an action plan for environmental education and the reunion of the Forum. These are followed by a boost of Centre de Recursos d'Educació Ambiental (CREAib) and its web page that would switch it to be a referent on environmental education and information. Then, the creation of an interdepartmental commission in the civil service to coordinate and canalize resources, moreover it should be considered to include other levels of civil service. The next one should be a rethinking of Programa de Centres Ecoambientals that would improve environmental education in the formal education system. Another one would be the restructuring or division of power in Punt d'Informació Ambiental (PIA) that could unify efforts with CREAib. Also the development of adequacy and criteria guide as a work tool. Finally, a review of subsidies and public procurements to adapt them to environmental education needs.

As it's been proved, the results of this study have some limitations. This is due to the will of obtaining a panoramic view of the matter to be able to make effective proposals. So on, specific studies are required to obtain more accurate data, as it could be a diagnosis of environmental education in the Balearic Islands, a SWOT analysis of EBEA and EA, an activity, resource and entity mapping, an evaluation plan for the EBEA, a study with indicators to evaluate the achievement of the objectives of EBEA, an extended version of this project and others.

However, being practical and to save efforts, the results of the work are a good starting point to write an assessment report for the Government. This report should include a summary of the present study, highlighting results and conclusions, a global analysis of the actions related to the objectives of EBEA, and finally, a purpose of a strategic plan to carry out by the Government. This plan would include the action lines. With the collected information it could be justified the importance of the action, the content and measures that are necessary to develop it.

The focus of this report has to attract politicians will, so the speech has to be accurate. It will be contrasted with experts as Teresa Franquesa or Albert Catalan. It is important to consider the politic moment, it is just two months before elections that this work is presented to the Government that ordered it. Then, in case there is no politic agreement to continue the project and technics have no power enough, a strategy has to be designed to convince of the need of developing this actions.

Through the study it has been clear the motivation and encouragement of society for environmental education. The reactivation and generational takeover of Societat Balear d'Educació Ambiental (SBEA) it is a clear indicator. Participation factor in this study has induced a rethinking of environmental education on the consulted. To conclude, there is a faith on the power of this entities to lead initiatives through civil service or out of it.

Ètica i sostenibilitat

La coherència ambiental és un concepte clau en l'educació ambiental. Pel que fa als procediments, es pot afirmar que l'elaboració del document s'ha regit per criteris ètics i de sostenibilitat.

La meva motivació en la realització del treball final de grau, era que l'estudi esdevingués una petita passa en el camí cap a unes Illes Balears sostenibles. L'educació ambiental és clau per a crear una societat amb unes actituds i comportaments coherents amb l'ètica i la sostenibilitat. Per tant, què millor que treballar des de la vessant teòrica, elements que poden contribuir a la millora de l'educació ambiental, però també, gràcies a la oportunitat que se m'ha donat, que aquest estudi sigui considerat a la pràctica per un ens de govern i amb capacitat de gestió i acció sobre la matèria.

5. Bibliografia

Conselleria de Medi Ambient i Universitat de les Illes Balears (2003). *Estratègia Balear d'Educació Ambiental*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Medi Ambient, Direcció General de Mobilitat i Educació Ambiental.

Cortès, M. (2002). Albert Catalan de l'Estratègia Balear de l'Educació Ambiental, (9), 10-15.

Creswell, J.W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches* (3a ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Decret 15/2002, de dia 1 de febrer, de creació del Fòrum d'educació ambiental de les Illes Balears, BOIB núm. 17, Secció I pàgines 1172 a 1173 , de 7 de febrer de 2002.

Decret 8/2007, de 16 de febrer, de modificació del Decret 15/2002, d'1 de febrer, de creació del Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears, BOIB núm. 31, Secció I pàgina 5, d'1 de març de 2007.

Díaz, M.J. (2007). *Análisis de las estrategias de educación ambiental en el ámbito autonómico, tendencias y perspectivas. En nuevas tendencias de investigación en educación ambiental*. (Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid, Comunidad de Madrid).

Franquesa, T. (2017). Sobre educació ambiental urbana. Unia visió des de Barcelona. Diputació de Barcelona. *Educació ambiental: d'on venim? cap on anem?* (p. 65-85). Barcelona: Diputació de Barcelona.

Gabinet d'Anàlisi Ambiental i Territorial S.L. (2014). *Estado del medio ambiente en las Islas Baleares 2008-2011, Capítulo 14: Educación e información ambientales*. Palma: Govern de les Illes Balears.

García, J. y Sampedro, Y. (2006). *Un viaje por la educación ambiental en España. Una visita a algunas de las iniciativas promovidas desde la administración general y autonómica tras la publicación del Libro Blanco*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente, Organismo Autónomo de Parques Nacionales.

Generalitat Valenciana, Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi climàtic i Desenvolupament Rural, Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana (CEACV), Guia d'Acció per a l'Educació Ambiental (2015). Recuperat de l'adreça: <http://www.agroambient.gva.es/va/web/ceacv/educacion-ambiental-en-ruta>

Hernández-Sampieri, R., Fernández, C., Baptista, P. (2004). *Metodología de la investigación* (6a ed.). México: McGrawHill Education.

Ministerio de Medio Ambiente, Secretaría General de Medio Ambiente (1999). Libro Blanco de la educación ambiental en España. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente, Secretaría General de Medio Ambiente.

Seminari d'Ambientalització de Centres Escolars (2012). Avaluació del grau d'integració de l'Educació Ambiental en els centres escolars públics de les Illes Balears. Palma: Institut de les Ciències de l'Educació, Universitat de les Illes Balears i Direcció General d'Ordenació, Innovació i Formació Professional, Conselleria d'Educació Cultura i Universitats.

Societat Balear d'Educació Ambiental (2007). *Recull de bones pràctiques ambientals a les Illes Balears*. Palma: Govern Balear, Conselleria de Medi Ambient, Direcció General de Caça, protecció d'Espècies i Educació Ambiental.